

ali sicer eniga Zmamleniga nezastopnika Christiana p. Tu prvu — devetu Govorjenje (475—544). Od svetiga Sacramenta tega Altaria, tú je, od Svetiga Rešnega Tellessa Našiga Zveličarja Jezusa Christusa, vprašania, inu odgovori postavljeni, zlasti za te mlade ludy, kateri prvič hočejo k' Svetimu Obhailu perstopiti (str. 545—572). Postave ali Ordunga te Andohtlive Bratovščine Sv. R. T. itd. (573—577); Indulgentiae ali Odpustki (578—581). Nebu na zemli po Božy voli. Tú sturiti na zemli, kar Bug hoče, ali se po Božy Voli oberniti, je tá naržihreši poot inu nargvišniši h' timu večnimu Izveličaniu. Kokú vsak dan čez cěl teidin imamo našo volo z' Božy Volo zglihati. . . V Nedelo — V Sabboto (581—617). Od Christusove Martre (Peissen lat. 618. 619). Brevis Oratio. Matthia Castellez Canonicus ad Lectorem. Register. —

Opis Krškega okrajnega glavarstva.

I. L.

(Dalje.)

M o k r o n o g .

a) Zemljepisni del.

V župljánski občini je trirazredna ljudska šola v Mokronogu. Župljánska občina šteje 1540, šolska občina pa 1540 ljudi. — Za šolo ugodne mladine je 300, v šolo je pa hodi 255. — Hribi (gore) v šolski občini so: Priča (na vzhodni strani vinske gorice), Žalostna gora (z romarsko božjo potjo, žalostne Matere Božje), Zapečar, Požarnica. — Potoki okrog Mokronoga, ki se pa vsi iztekajo v rečico „Mirno“, so: Potok za zidom (izvira v Mokronogu), Stanjek (izvira v Mokronogu z gorko vodo), Potok za goro [Sauerbach] (izvira pod Trebelnem). Vsi ti potoki se izlivajo na desnem bregu severno v rečico Mirno, koja teče četrt ure od trga Mokronoga proti vzhodu, dela mejo mej župljánsko in šolsko občino, mej Šent-Rupertom in Mokronogom. Mirna ima svoj izvir v župniji sv. Križa, okr. glavarstva Litijskega, preide v župnijo Mirno, okr. glavarstva Novomeškega, potem dela mejo mej župnijo Šent-Rupertom in Mokronogom, preide v župnijo sv. Trojice, nadalje v župnijo Boštanjško, tekoča vedno bolj vzhodno, se izliva na desnem bregu v poglavitno reko kranjske vojvodine — v Savo. — Stoječe vode v šolski občini: Grajski ribnik v Mokronogu. — Razmerje, v kakšnem so v občini njive, vinogradi, travniki, gozdi, pašniki, neobdelana tla: Njive so v precej dobrem rodovitnem stanu, v Mokronogu in okrog bolj močvirne (t. j. v mokrem letu malo premokre). Vinogradov ima šolska ali župljánska občina malo, a v teh raste srednje blagó. Travniki imajo dovolj klaje, a v močvirji večinoma slabe. Gozdov ima le grajščina Mokronožka dovolj, kmetje pa so jih iztrebili. — Ljudje se pečajo razun kmetovanja sè živinorejo, vinorejo, v trgu z obrtnijo, t. j. z izdelovanjem usnja. Sadjereja je tú v slabem stanu. — Materijelno stanje ljudstva je srednje. V tem šolskem ali župljánskem okraji je en trg in 12 vasí. Trg Mokronog z 855 prebivalci. Vasí: Bačje 24, Brunavas 69, Sv. Križ 34, Križnivrh 12, Log 85, Martinjvas 102, Gorenjvas 48, Ostrožnik 98, Pugled 61, Ribjak 38, Slepšek 114 prebivalcev. — Imena cerkvá: V Mokronogu župljánska cerkev sv. Egidija in tik Mokronoga proti zahodu na Žalostni gori podružnica žalostne Matere božje sè svetimi stopnjicami, sloveča božja pot. Nadalje tik Mokronoga proti severu cerkvica sv. Florijana. V vasi sv. Križ je cerkvica sv. Križa. V Slepšku je cerkvica sv. Martina. V Martinjvasi cerkvica sv. Nikolaja. — V Mokronogu se nahaja grad. — Spomeniki in druge mogoče znamenitosti so: V Zapečarji tik Mokronoga se nahaja tako zvana „ajdovska jama“; tú je star rimski rudokup.

b) Zgodovinski del.

Starost cerkvá in imé prvega župnika: Mokronožka župnija nastala je iz zdanje Šent-Rupertske. Leta 1509. je bil tû beneficij ustanovljen, a l. 1649. je postala iz vikarijata župnija in sicer po ustanovi Ernesta Mihaela pl. Scheerenburg, posestnika mokronožkega gradú, ki je v poslednjem sporočilu dné 10. decembra 1649. l. samostojno župnijo ustanovil. — Imé prvega župnika ni znano, ker so dotična pisma, knjige i. t. d. l. 1681. 14. aprila v strašnem požaru, ki je nastal o polnoči, zgorele. Upepelil je bil oni požar skoraj ves Mokronog. Župljánska hiša je stala do tistega časa v trgu, a od onega časa stoji na griču nekoliko nižje kakor cerkev žalostne gore. — Cerkevne kronike nij, koja bi segala v pozne čase nazaj. — Janez Kastelic, župnik v Mokronogu, je zapustil v svojej oporoki precejšno svoto za popravo sv. stopnic, kar se je bilo po njegovi smrti tudi zgodilo. — Kedaj da se je prvo poslopje za šolo zidalo in kdo je prvi poučeval mladino, nij znano. — Na mestu, kjer stoji zdanje šolsko poslopje, je stala pred časom mala hišica, koja se je rabila za šolski pouk. Imela je majhno učno izbico komaj za kacih 20 otrok, in izbico za stanovanje učiteljevo. — Spominja se, da je okrog l. 1808. do 1814. tû učiteljeval Matija Tomšič. Za njim so učiteljevali: Prevc, Šerko, Zadražnik, Palčič, Matija Jurman, Drijani in Jožef Šerek. Zadnji je služil do leta 1837. Od 12. oktobra 1837. l. pa je začel poučevati učitelj Jožef Potokar, koji je do l. 1853. poučeval še v omenjenem malem šolskem posloppju. V letu 1853. pa so to staro učilno podrli, sezidali so na istem mestu zdanje šolsko poslopje, katero je stalo okrog 7000 gold. ter meseca novembra 1854. l. se je jelo v novem posloppju poučevati. Leta 1875. nastala je iz enorazrednice trirazrednica, kateri je postal učitelj Jožef Potokar, nadučitelj, ter ostal do konca šolskega leta 1879. S tem letom podal se je v zasluženi pokoj! Mej učitelji je posebno omeniti gospod Jožef Potokar, ki je na tej šoli poučeval 42 let, ter bil dné 3. januarija 1877. l. od Nj. c. k. apostolskega Veličastva cesarja Franca Jožefa I. za zasluge pri učenji odlikovan z srebrnim križcem s krono.

Važne zgodovinske notice o trgu so: Mokronog je bil v starodavnih časih obzidan (vtrjen), to potrjuje še dan danes imé, koje je ostalo „za zidom“. Tudi potrjuje to istino, kadar kaj kopljejo i. t. d. — Tako zvani „grajski stolp“, stara mokronožka grajščina, ki stoji še dan danes v trgu, se omenja že leta 1280. in sicer iz listin, ki se hranijo v Krškem. Onega leta, t. j. 1280. l., bil je užé v Mokronogu „trg“, ki je imel tudi užé svojo sodnijo. Kdaj pa je ravno Mokronog trg postal, nij znano. Grb trga Mokronožkega je „bosa noga“, ki kaže spodnji podplat (samo spodnji del gležna).

Starost gradov v šolski občini: Zgodovinske notice o njih so: Na holmcu koj nad župljánsko cerkvijo se vzdiguje čeden starinski grad, katerega začetek sega gotovo pred leto 1000. Kajti zgodovinsko znano je, da je bila sv. Hema, koroška knjeginja (roj. l. 983, † 1045), posestnica tega gradú in okrog ležečega trga, katerega je darovala Krškemu nunskem samostanu, in od tega sta po ustanovljenji Krške škofije (l. 1072.) tej prišla v last, kar je z malimi izjemami trajalo tja do l. 1616., ko se je grad prodal nekemu gospodu Mahorčič-u, in od tega ga je zopet kupil Ernest Michael pl. Scheerenburg, ki je za Mokronog zbog tega znamenit, ker mu je l. 1649. v oporoki z 10. decembra samostojno župnijo ustanovil. Zdanji grad ima pri vходу vdolbeno letnico 1595. in se od Valvazorjevih časov, kakor kaže podoba, nij dosti izpremenil. Zdanji lastnik mu je baron L. Berg. Imenitno je tudi, da se še dan danes v tem gradu shranuje neki črevljiček (pantofel), ki je od sv. Heme (ali Eme).

Naj sledi tukaj, kar se tiče cerkve na Žalostni gori. Vrh Žalostne goré je ovenčan z romarsko cerkvijo Matere božje. Kaj je bil povod, da se je tukaj cerkev zidala, nij

znano, ker so stare listine pogorele. Tudi leto zidanja se natanko ne vé. Valvazor piše, da je bila cerkev naše ljube Gospé na Žalostni gori pred kakimi 18. leti sezidana; tedaj okrog l. 1670. Skoraj gotovo pa je, da je bila zdanja cerkev l. 1797. popolnoma dodelana, ker ta letnica je vsekana na malih vratih ob ženski strani. Mogoče, da so se vrata pozneje prebile ker je ravno ob istem času več romarjev dohajalo. (Mittheilungen d. hist. Ver. str. 24. sub l.) Da se je mej tem časom znotraj cerkev zmir bolj zaljšala, se vidi iz tega, ker je bil veliki altar postavljen l. 1675. Daroval ga je Materi božji baron Daniel Kajzel s svojo soprogo, takrat lastnik Mokronožke grajščine, kar spričuje napis na tablici za oltarjem, ki se glasi: In honorem Dei et B. M. V. Matris Dol. Kl. D. Joanes Kaisel Lib. B. D. G. et. S. D. in A. et. N. cum sua coniunge hoc altare erexit. 1675. — Imé njegove soproge je zapisal Valvazor pri priložnosti, ko pripoveduje žalostni konec tega barona. „Temu Danielu Janezu Kheysellu (pozneje ga zopet piše Khaysell) je njegov svak gosp. Hans Jožef Schernburg, užé imenovanega Ernest Mihaela (ustanovitelja mokron. župnije) brat, pred 14 leti (t. j. ravno okrog 1675), ko sta za gradom kegljala, v jezi nož zabodel v vrat, da je čez pol ure umrl. — Ta Schernburg pa je bil ne samo zeló jezi podvržen, temuč tudi ne prav zdrave pameti. — Trg in grad je dobila potem v last tega umorjenega Kajzela ostala vdova baronovka Marija Margareta, roj. pl. Schernburg. — Kje je bil oltar izdelan, ne kaže nobeno znamenje. Dokaj lično delo je iz črnkastega marmorja. — Na jugovzhodni strani od cerkve nižje so svete stopnjice (ali sv. štenge). Leta 1872. so bile po velikodušnem daru župnika Kastelca popolnoma prenovljene, le škoda, da ne po kaj srečnem in primernem načrtu. — To in še natančneje popisuje božjo pot gospod Ant. Žlogar v svojej knjigi „Trojna božja pot“. — Zahodno od Mokronoga nad vasjo na gričku Slepšek stala je nekdanj kapelica sv. Lorenca, ki pa je zdaj le malo poznati. Pravljičica o tej kapelici pravi: V griču pod kapelico se nahaja studenec, in kadar se utegne zadnji kamen od te kapeličine razvaline v dolino izvaliti, se bode studenec odprl ter vso dolino poplavlil.

Da so bile starodavne naselbine v Mokronogu in v okolici, pričajo gomile, ki se nahajajo v bližnji vasi Ostrožnik in tū in tam se tudi večkrat izkopavajo okostja, novci itd. Dné 11. septembra 1879. se je izkopalo južno tik trga v gozdu Priča prsten lonec okoli 4000 bakrenih novcev, sè sledečimi imeni: Gallienus, Saloninus (en sam novec srebrn), Claudius II., Gothicus, Salonina (žena njegova), Quintillus, Aurelianus, Severina (žena njegova), Probus, Facitus, Florianus, Carus, Carinus, Numerianus, Quintillus, Viktorinus, Petricus (oče in sin). Natančen popis najdbe se nahaja v „Slov. Národu“ od l. 1880., štev. 9. in 10. Leta 1880. našel se je tū pod Mokronožkim gradom zlati rimski novec cesarja Anastazija II.

(Dalje prihodnjič.)

Opazke.

(Piše Dolinski.)

1.

V 3. odstavku istrske dež. šol. postave s 27. julija 1875. l. je krajnim šol. svétom zaukazano: „Krajni šol. svét ima oskrbovati šolske knjige in druge pripomočke ubogim šolskim otrokom“.

Koliko je v odstavku dobrega za šolstvo! Kako bi se lahko, izvršajoč te vrstice, rednejše in uspešnejše, z vsem potrebnim priskrbljeno, poučevalo. A mesto tega nahaja se v naših šolah mnogo otrok brez knjig, brez družih učnih pripomočkov. Slaba obleka in bosonogost zapira otrokom, osebito v zimskem času, pot v šole; lakote jočejo in ginejo. In kdo se za vse to zmeni? Nihče drugi, če si učitelj od svoje bore plače ne odtrga in ubogim otrokom pomaga. Da bi že enkrat kraj. šol. svéti v Istri svoje dolžnosti v tem spolnovati začeli!